

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองในด้านการเตรียมการสอน การสร้างบรรยากาศ การดำเนินการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ของครูในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนอนุบาลสงขลา ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และออกแบบการวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study) ซึ่งเป็นการศึกษาปรากฏการณ์จากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงอย่างเจาะลึกในหลายแง่มุม เป็นเวลายาวนาน เพื่อจะได้ข้อมูลมากพอและเข้าใจปรากฏการณ์นั้น ได้อย่างลึกซึ้งจนสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาตีความหาข้อสรุปได้

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) รวมถึงการศึกษาจากเอกสาร และภาพถ่าย โดยเครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยคือตัวผู้วิจัยเอง เนื่องจากได้ทำการศึกษาภาคสนามด้วยตนเอง เป็นเวลา 1 ภาคเรียน คือ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

1. รองผู้อำนวยการ โรงเรียนอนุบาลสงขลาฝ่ายบริหารวิชาการ จำนวน 1 คน เพื่อเป็นการศึกษานโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของโรงเรียน
2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนอนุบาลสงขลา จำนวน 21 คน เพื่อตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลแหล่งบุคคลในการศึกษาการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของครู
3. ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนอนุบาลสงขลา จำนวน 8 คน เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่ การเตรียมการของผู้สอน การสร้างบรรยากาศ การดำเนินการจัดการเรียนการสอน จนถึง การประเมินผลการเรียนรู้ของครูผู้สอน

ระยะการศึกษา

ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นระยะก่อนลงภาคสนาม โดยการศึกษาเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง และเลือกสนามวิจัยที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ระยะที่ 2 เป็นการศึกษาภาคสนาม คือ ศึกษาสภาพทั่วไปของโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา การเก็บข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ทั้งสภาพทั่วไปและรายกรณีจากเอกสารต่างๆ และจากภาพถ่าย ระยะที่ 3 เป็นระยะการจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และมีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย และการวิเคราะห์เนื้อหา

1. ระยะการศึกษาก่อนลงภาคสนาม

การศึกษาก่อนลงภาคสนามนั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพเพราะเป็นแนวทางในการศึกษาก่อนเข้าไปศึกษาในสนามเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

- 1.1) แนวคิดที่เกี่ยวกับการกำกับตนเอง (Self-regulation)
- 1.2) แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory)
- 1.3) แนวคิดที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed learning)
- 1.4) แนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

(Instruction Promoting Self-Directed Learning)

1.5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบการสังเกตและสร้างแนวคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ต่อไป

2) การเลือกสนาม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเลือกสนาม โดยการศึกษาข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 จังหวัดสงขลา เกี่ยวกับผลการประเมินคุณภาพการศึกษาจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ในมาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2550 : 21) ว่ามีโรงเรียนใดบ้างที่ผ่านการประเมิน หลังจากนั้นจึงได้เลือกโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา คือ

- (1) โรงเรียนตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมือง
- (2) มีความปลอดภัยและสะดวกที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลได้จนถึงสิ้นสุดการวิจัย
- (3) ผู้บริหาร โรงเรียนและครูให้ความร่วมมือในการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินการเก็บข้อมูลจนถึงสิ้นสุดการวิจัย
- (4) เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ และผ่านการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ในมาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2550 : 21)

2. ระยะเวลาการศึกษาภาคสนาม

1) วิธีการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการในการรวบรวมข้อมูลดังนี้

1.1) การศึกษาสภาพทั่วไปของโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาได้แก่ ประวัติ วัตถุประสงค์ พันธกิจ ปรัชญา คำขวัญ ที่ตั้ง ข้อมูลที่เกี่ยวกับบุคลากร นักเรียน และรางวัลดีเด่นต่างๆของโรงเรียน

1.2) การเก็บข้อมูลเฉพาะบริบทที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองมีวิธีการดังนี้

- (1) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูทุกคน

(2) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) จาก
รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายบริหารวิชาการ 1 คน ครูผู้สอนทุกคนและนักเรียนห้องละ 3 คน
ทั้งหมด 7 ห้อง

(3) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ครูที่สอนทั้ง 8 กลุ่ม
สาระการเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และ
ภาษาต่างประเทศ สาระการเรียนรู้ละ 1 คน

(4) การตรวจสอบเอกสารจากแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของ
ครู และผลงานนักเรียน

โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยจะมีการทำบันทึกภาคสนามเก็บไว้เพื่อใช้ในการ
ตรวจสอบข้อมูลภายหลัง

2) เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัยดังนี้

2.1) แนวการสัมภาษณ์

2.1.1) แนวการสัมภาษณ์ครูผู้สอน

(1) ท่านได้มีการเตรียมการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการ
เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไร

(2) ท่านสร้างบรรยากาศในการเรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วย
ตนเองได้อย่างไร

(3) ท่านมีการดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการ
เรียนรู้ด้วยตนเองให้แก่นักเรียนอย่างไรบ้าง

(4) ท่านมีการดำเนินการจัดการประเมินผลการเรียนรู้ที่ส่งเสริม
การเรียนรู้ด้วยตนเองให้แก่เรียนอย่างไร

(5) ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริม
การเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.1.2) แนวการสัมภาษณ์นักเรียน

- (1) นักเรียนรู้จักการเรียนรู้อย่างไร
- (2) ครูมีการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไร
- (3) นักเรียนมีความพึงพอใจในผลของการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองเพียงใด

2.1.3) แนวการสัมภาษณ์ผู้บริหาร

- (1) ทางโรงเรียนมีนโยบายในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไร
- (2) ทางโรงเรียนมีการวางแผนการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างไร
- (3) ทางโรงเรียนได้มีการปฏิบัติจริง เกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไร

2.2) แนวการสังเกต

2.2.1) การเตรียมการของผู้สอน

- (1) แผนการสอน
- (2) สื่อการเรียนการสอน

2.2.2) การสร้างบรรยากาศในการเรียนทั้งในห้องเรียนและในโรงเรียน

- (1) การจัดสภาพแวดล้อม
- (2) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.2.3) การดำเนินการจัดการเรียนการสอน

- (1) การวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้และการวางแผนการเรียนรู้
- (2) การเลือกวิธีการเรียนและสื่อการเรียนรู้
- (3) การประเมินความก้าวหน้า

2.2.4) การประเมินผล

- (1) การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการกำหนดสัดส่วนของคะแนน
- (2) การเปรียบเทียบจุดหมายกับผลลัพธ์การเรียนรู้

2.2.5) บทบาทของผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.3) บันทึกภาคสนาม (Field Note) เป็นการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การจดบันทึกเป็นวิธีสำคัญในการเก็บข้อมูลเพื่อทำให้การวิจัยนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (สุภางค์ จันทวานิช, 2547 : 62)

3) อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้อุปกรณ์ในการวิจัย ดังนี้

3.1) สมุดบันทึกและเครื่องเขียน ใช้ในการจดบันทึกภาคสนามที่ได้จากการสังเกต

3.2) อุปกรณ์อื่น ๆ ได้แก่

3.2.1) เครื่องบันทึกเสียง ใช้ในการบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์กลุ่ม

ตัวอย่าง

3.2.2) กล้องถ่ายรูป ใช้ถ่ายภาพเพื่อประกอบการสังเกตทำให้เห็นปรากฏการณ์ต่างๆ ได้ชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ระยะเวลาจัดกระทำข้อมูล

1) การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูล ซึ่งได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล เป็นการตรวจสอบด้านความถูกต้องของข้อมูลว่า เมื่อต่างเวลากัน ต่างสถานที่กัน และผู้ให้ข้อมูลต่างกัน หรือการได้มาของข้อมูลต่างกันแล้ว ข้อมูลที่ได้จะเหมือนเดิมหรือไม่ ดังนี้

1.1.1) แหล่งเวลา ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันแต่ต่างเวลากัน เช่น สังเกตกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในเวลาต่างๆกัน ทั้งช่วงเปิดภาคเรียน ระหว่างภาคเรียน และก่อนปิดภาคเรียน

1.1.2) แหล่งสถานที่ ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันแต่ต่างสถานที่กัน เช่น สังเกตกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในสถานที่ต่างๆกัน ทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน (แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย)

1.1.3) แหล่งบุคคล ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันแต่ผู้ให้ข้อมูลต่างกัน เช่น สัมภาษณ์รองผู้อำนวยการ ครู และนักเรียนเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปกับวิธีการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร และภาพถ่าย

1.3) การตรวจสอบจากการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการกลับไปตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลว่าผู้วิจัยตีความถูกต้องหรือไม่อย่างไร โดยผู้วิจัยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล โดยการอ่านข้อมูลที่รวบรวมได้ให้ฟัง เพื่อเป็นการตรวจสอบความเข้าใจระหว่างผู้วิจัยเองและผู้ให้ข้อมูลตรงกัน

2) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตและการสัมภาษณ์เป็นหลัก ควบคู่กับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

2.1) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) ทำได้โดยการตีความและสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมมาได้ในสนามวิจัย เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลมาแล้วจึงนำมาวิเคราะห์มองหาความหมาย ความคล้ายคลึง ความแตกต่าง อาจจะเป็นรูปแบบซึ่งเป็นข้อสมมติฐานชั่วคราวย่อย ๆ หลายสมมติฐาน และจากนั้นจะเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานจนสามารถหาหลักฐานยืนยันได้ชัดเจนจากข้อสรุปย่อย ๆ ไปสู่ข้อสรุปใหญ่ไปเรื่อย ๆ โดยจำแนกข้อมูลตามความเหมาะสมของข้อมูล

2.2) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นวิธีวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยใช้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และภาพถ่าย เช่น วิสัยทัศน์ แผนการสอน ผลงานนักเรียน และภาพถ่าย เป็นต้น